

En el cinquantenari de la mort de Cassià Costal

Joan Puigbert i Busquets

*Professor a l'Escola Normal
de Mestres de Girona*

Hom ha dit que la nostra cultura gira massa al voltant de les commemoracions i els aniversaris. En el cas, tanmateix, de Cassià Costal no pot pas dir-se que hi hagi hagut un excés de literatura necrològica. Més aviat ben a l'inrevés; fins avui el cinquantenari de la seva mort ha passat absolutament desapercbut. Aquesta discreció, amb tot, no em sembla malament, i si hem de trencar el silenci, que sigui per a conèixer millor la seva personalitat i la seva aportació a l'escola primària. Només aquest objectiu pot convertir la commemoració en una bona excusa i una excel·lent oportunitat per a tornar a reflexionar sobre l'abast real de la renovació pedagògica a Catalunya en el primer terç del segle actual.

Els trets més significatius de la biografia de Cassià Costal poden ésser resumits en poques ratlles.

Nat a Mollet d'Empordà (11 de abril de 1876), era fill i germà de mestres i fou apadrinat pels mestres d'Espolla, Antoni Balmanya i Maria Carles. Tanmateix, de bon principi Cassià Costal no volgué seguir la carrera de mestre. Per això, després dels estudis primaris, treballà en una impremta a Figueres, i posteriorment es traslladà a Barcelona. Per evitar d'ésser allistat per a la guerra colonial de Cuba, l'any 1897, marxà a Suïssa, a Zuric. D'aquí que Cassià Costal dominés perfectament l'alemany, el francès i l'italià. D'altra banda, a Suïssa entrà en contacte amb l'obra dels enciclopedistes francesos i de l'idealisme alemany, i amb el pensament pedagògic de Rousseau, Pestalozzi i Fröbel. L'estada a Suïssa s'allargà uns deu anys.

Retornà a Espanya amb el propòsit decidit de dedicar-se a la pedagogia. A l'Escola Normal de Madrid obtingué el títol de Mestre Superior, amb la qualificació d'excel·lent. Coincidí el final del seus estudis de magisteri amb l'obertura de l'*Escuela de Estudios Superiores del Magisterio*, on ingressà l'any 1909, a la secció de Lletres. Allí fou influït, innegablement, pel corrent reformista de la *Institución Libre de Enseñanza*. Finalitzà els estudis l'any 1912, ocupant el número primer de la seva secció.

El 9 d'agost de 1912 és nomenat professor de Pedagogia de l'Institut de Girona. Cal tenir present que l'Escola Normal de Mestres de Girona havia estat incorporada a l'Institut. Cassià Costal s'integra sense problemes a la vida cultural de la ciutat i ben aviat esdevé un dels capdavaners de l'Associació del Magisteri de Girona —entitat que canalitzava l'afany de renovació d'una bona part del magisteri públic de la província—. La seva aportació és sobretot ideològica i pedagògica. De tal manera que, el mateix 1912, Cassià Costal assumeix la direcció del setmanari professional, òrgan de l'Associació, *El Magisterio Gerundense*. No cal dir com des de les planes del periòdic, influeix en l'orientació de l'ensenyament primari!

Ensenms promou la restauració de l'Escola Normal de Mestres, tot creant un ampli moviment ciutadà. Efectivament, l'any 1914 té lloc el restabliment de la Normal. Cassià Costal n'és nomenat director, i ho serà fins el 12 de març de 1924. Són els anys més plètòrics de la Normal de Girona. Any rera any es va conformant un claustre de professors joves, il·lusionats, majoritàriament gironins; recordem els noms de Miquel Santaló, Mn. Jordà, Manuel Xiberta, Tomàs Sobrequés, etc. Són els anys en què surten de la Normal gironina mestres ben preparats i prestigiosos, com Pere Rosselló, Jesús Sanz, Josep Mallart, Àngel Frigola, Sixt Vilà, Joan Roura, Abelard Fàbrega... D'altra banda, i en consonància amb la seva idea segons la qual la Normal havia d'ésser «el casal dels mestres», Cassià Costal organitzarà, estimularà i recolzarà un gran nombre d'activitats dirigides al millorament de l'ensenyament primari: Converses Pedagògiques, Conferències d'Estiu, direcció de les Colònies Escolars, etc. Com a professor, Cassià Costal estarà sempre al dia. L'any 1918 els seus alumnes escriuen les pràctiques que han fet amb nens del parvulari, en una

línea explícitament montessoriana. Uns anys més tard, concretament el 1921, E. Claparède, en una crònica que parla de la seva visita a Girona, escriu: «...el Sr. C. Costal, professor de Pedagogia de la Escuela Normal de Gerona, compañero completamente dentro del movimiento, al corriente de todo lo que se hace en nuestro país...». L'octubre de 1929, en un article titulat «Nuevos estudios sobre el niño», Cassià Costal exposa àmpliament els treballs d'investigació de Jean Piaget.

Cassià Costal, tanmateix, no fou tan sols un bon pedagog, tancat entre les parets de l'Escola Normal, sinó que tingué un pes específic en el món cultural gironí. En aquest sentit val la pena de subratllar que fou membre fundador i secretari de l'activíssim Ateneu de Girona.

La seva orientació intel·lectual, indefectiblement progressista i reformista, entrà en col·lisió amb la d'alguns altres professors decididament conservadors (J. Font i Fargas, Joan Gomis, etc.). Aquestes divergències es feren patents sobretot en els anys turbulents de la immediata postguerra del 14. Per això no pot estranyar-nos que la dictadura de Primo de Rivera el destituís de director de la Normal.

D'altra banda, aquesta destitució gairabé coincidirà amb la mort del seu fill únic, que amb prou feines si tenia quatre anys. Aquesta dissort marcà pregonament el professor.

Nous aires d'illusió i entusiasme sacsejaren el país amb la proclamació de la República. Si algun sector professional fou especialment entusiasta fou el magisteri. Gairabé com un símbol —effmer, certament— del paper que hom reconeixia a l'educació en les noves circumstàncies, la ciutat de Girona es trobà governada per un alcalde professor de la Normal —Miquel Santaló— i, interinament, per un president de Diputació també professor de l'Escola de Mestres —Cassià Costal—. No fou, tanmateix aquest càrrec públic allò que definí la nova etapa professional de Cassià Costal. El seu àmbit d'actuació continuà essent bàsicament la docència. Novament és nomenat director de la Normal de Girona. Per poc temps, però. En constituir-se l'Escola Normal de la Generalitat és cridat com a professor i nomenat director del nou Centre. Allí trobarà antics companys i ex alumnes membres del claustre: Miquel Santaló, Àngel Frigola, Jesús Sanz, Joan Roura. Ja no tornarà a Girona si no és per qüestions concretes i puntuals. Una certa decepció marcà els darrers mesos de la seva vida. Morí a Barcelona el 19 de gener de 1937.

Cassià Costal fou, doncs, un puntal imprescindible en el moviment de renovació de l'ensenyament públic de Girona. La seva aportació, i la d'altres professors de la Normal gironina, posa en quarantena l'estereotip excessivament simplista que respecte a les Escoles de Magisteri solen circular. Aquesta seria una primera reflexió que em sembla important.

Cal, però, assenyalar un segon tema de revisió a propòsit de la tasca intel·lectual de Costal. Normalment s'assenyala el seu caràcter reformista i la seva vinculació amb el corrent de la *Institución Libre de Enseñanza*. La seva adscripció, en definitiva, a un cert pedagogisme idealista. Convé, em sembla, precisar més. Cassià Costal es manifestà sempre molt preocupat per l'educació i formació dels obrers. Poden ser-ne mostres significatives l'article «Educación Obrera» (a «El Autonomista», 20 de juny de 1925) o el projecte que elaborà d'una Escola de preparació professional. En tot cas, la seva sensibilitat social el portà (potser també per influència del seu nebot Abelard Fàbrega) a militar explícitament a la Unió Socialista de Catalunya. D'aquest compromís intel·lectual definit, n'és una prova la seva conferència a la Biblioteca Municipal de Girona el dia 1.º de maig de 1933:

«Celebrem la festa del Treball. Tots vosaltres sabeu que aquesta té una significació de germanor obrera universal i que és una manifestació de la força puixant, moral, que tenim tots els treballadors. Però aquesta festa, amics meus, no és pas encara prou alegre. I no ho és, perquè, el treball tampoc no ho és encara, perquè el treball no és el que hauria d'ésser. El treball, en una societat capitalista, és sempre com una *subjecció* (va de fora a dintre). El treball, en un règimen socialista, serà com una *elecció* (anirà de dintre a fora). L'individu humà tindrà la seva plena personalitat.

»Anem a veure una mica què passa, amb això, en la infància. (...) Però dintre de la societat capitalista, l'home és explotat per l'home en el terreny de la producció. (...) No serà així, en una organització socialista. (...) Dintre del socialisme, tothom ha de treballar. I el treball, tot treball, és una dignitat humana. No hi ha pobres ni rics. (...) Dintre del socialisme: tothom treballarà al seu gust. Llibertat per a escollir la professió, sempre que el subjecte demostrï una capacitat. Això estarà en relació amb l'escola i amb els Instituts d'orientació professional, amb base psicològica. A més del treball propi de producció, tota persona tindrà temps per a conrear un art i un esport. Això és molt necessari, per tal d'enlairar l'esperitualitat

de l'home i per a establir relacions entre els estaments. El treball no serà una maledicció, ni una subjecció; sinó que serà una necessitat sempre de fer més bé la seva feina... (...)

»El socialisme és la forma d'estructuració social més científica. Per l'experiència secular sabem que han fracassat sorollosament tots els règims individualistes. La Humanitat només pot avençar en el regne de l'amor i de la comprensió, de la interacció de les grans forces humanes creadores reunides. El socialisme és la força popular i política, l'estructuració de la qual permet amplitud d'horitzons infinits i de possibilitats immenses. El socialisme és un mètode polític d'un abast de realitzacions insospitades. (...)» (a «El Autonomista», 2 de maig de 1933).

Aquest era, doncs, Cassià Costal: un professor de la Normal de Girona plenament identificat amb els projectes de reforma de l'ensenyament primari promoguts pel magisteri públic, i un professor obert als corrents de pensament de caire socialista.